

Verwende kinderen

Yvonne Kroese

Treinstation van Thessaloniki

Foto Arnon Grunberg

Filios Stangos, journalist en directeur van een lokaal televisiestation in Thessaloniki (boven), (onder) en

Foto Arnon Grunberg

Treinstation van Thessaloniki

Foto Arnon Grunberg

Burgemeester Yiannis Boutaris

Foto Arnon Grunberg

Schrijver Arnon Grunberg bezoekt de burgemeester van Thessaloniki en het hoofd van een lokaal tv-station. De 'sociale crisis' baart beiden zorgen. 'We zijn arrogant geworden.'

In een gerieflijke kamer zit ik op de bank bij de burgemeester, Yiannis Boutaris. We drinken koffie, Boutaris rookt vrijwel onophoudelijk, maar dat is in Griekenland eerder regel dan uitzondering. Ik zie de tatoeages op zijn vingers, de oorbellen; herkenbaar uit de eerder over hem verschenen verhalen.

De burgemeester is geen beroepspoliticus, hij is wijnmaker. In 1969 haalde hij zijn diploma oenologie aan het Wijn Instituut in Athene. Hij is 70, zijn stem doorrookt, en hij heeft zachtaardige ogen.

'Wij waren tegen dit gebouw', zo begint Boutaris. 'Maar we hebben het niet kunnen tegenhouden. Dit was een oude militaire basis. Volgens de wet moet hier het stadhuis worden gebouwd. Er komt een nieuw plein, de wegen die je nu ziet, gaan ondergronds.'

'Maar dat is een project voor de lange termijn', vult zijn assistente aan. Ze zit naast ons en maakt af en toe een aantekening.

'Misschien een voor de hand liggende vraag', zeg ik, 'maar waarom bent u zo laat nog de

politiek ingegaan?'

'Ik ben een politiek dier, ik heb politieke overtuigingen, ik heb een ideologie. Ik ben een sociaal-democraat, ik weet niet meer precies wat dat betekent in deze tijd, neo-liberaal, sociaal-democraat, wat betekent het? Maar goed. Toen ik voorzitter was van de Vereniging van Wijnmakers zei ik: 'Het gaat er niet om van elkaar een procentje marktaandeel af te snoepen, het gaat erom de totale markt voor de Griekse wijn te vergroten, we moeten dit samen doen.' Ik heb drie kinderen, één dochter en twee zoons. Als we met zijn allen in de wijnbusiness gaan, zijn we met te veel. Daarom ben ik de politiek ingegaan.'

Boutaris lacht schamper.

'Was u voorbereid op dit ambt? Is alleen het zijn van een politiek dier genoeg voorbereiding?'

'Je kunt niet leven zonder politiek. Ja, als je heel erg egoïstisch bent of heel erg ongeïnteresseerd. Daarom heb ik ook tegen de burgers van Thessaloniki gezegd: 'Wat we ook aan het vuilnisprobleem doen, het gaat niet weg als jullie niet meehelpen. Als jullie niet meewerken, blijft de stad vuil, als jullie overal vuilnis neergooien kan ik weinig doen.' We hebben geen economische crisis, we hebben een sociale crisis. De economische crisis is over vijf jaar voorbij, maar de sociale crisis zal niet zomaar weggaan en die duurt ook al veel langer dan de economische, daarvoor moet je terug naar 1974, het einde van de dictatuur.'

Geen respect voor rijkdom

'Er is in praktijk geen wet, dat is het probleem', zegt Boutaris. 'De mensen verhouden zich tot de wet in die zin dat ze zich erboven stellen. Dat begint bij de politici. We

zouden dus de wet moeten implementeren. Ik word aangevallen, omdat ik de wet implementeer. Ik heb de politie moeten bellen om de wet te handhaven, zelfs hier in dit gebouw. De relatie met de staat is problematisch, misschien ook vanwege de geschiedenis. Er was de Duitse bezetting, de burgeroorlog. We hebben niet geleerd de beslissingen van de meerderheid te respecteren. Er is geen vanzelfsprekende verhouding tussen de Griekse burger en de Griekse staat.

'De meest vanzelfsprekende verhouding die er is, bestaat in het vermoeden van de Griekse burger dat de staat liegt. Maar we zijn arrogant geworden. We doen alles om geen belasting te betalen maar tegelijkertijd willen we sociale voorzieningen, goede wegen, goed onderwijs. We hebben geen respect voor rijkdom.'

'De Niarchos Stichting is opgezet door een rijke Griek, hij geeft 500 miljoen aan goede doelen, maar hij wordt geminacht, omdat er wordt beweerd dat hij het bloed van zijn arbeiders heeft uitgezogen. Vergeet niet dat er in Griekenland nog in 1952 een politieke executie heeft plaatsgevonden (Nikos Beloyannis, een communistische leider en verzetsstrijder tijdens de Tweede Wereldoorlog, werd in 1952 door de regering ervan beschuldigd een spion voor de Sovjet-Unie te zijn en werd geëxecuteerd, AG).'

'U wordt vooral geprezen omdat u het toerisme hebt bevorderd.'

'Ja', zegt Boutaris. 'Ik heb Turken en Israëli's naar Thessaloniki gehaald. Vanwege de geschiedenis. Vijfhonderd jaar was het Ottomaanse Rijk hier. Thessaloniki had voor de oorlog een van de grootste Joodse gemeenschappen in Europa. De Joden uit Spanje vluchtten naar Thessaloniki. We werken aan een metro en bij opgravingen vinden we dingen terug uit het Romeinse Rijk en uit het Byzantijnse Rijk. Coëxistentie hoort bij Thessaloniki.'

De Ottomanen waren slim genoeg om de Joden die uit Spanje werden verdreven, uit te nodigen zich in Thessaloniki te vestigen. In 1912 werd Thessaloniki bevrijd, hield het op een Ottomaanse stad te zijn. Er waren hier toen drie, vier Joodse kranten, drie, vier Turkse kranten, twee, drie Griekse kranten, een Engelse krant, een Franse krant, een Duitse krant. Dat was Thessaloniki. In de jaren twintig verdwenen de Turken (zowel de Grieken als de Turken hebben zich wederzijds schuldig gemaakt aan etnische zuiveringen en pogroms. AG). De nazi's roeiden de Joden uit. Daarmee verloor Thessaloniki zijn identiteit. Nog niet zo lang geleden woonden er 300 duizend mensen in Thessaloniki, nu zijn het er één miljoen. Ik wil de mensen in Thessaloniki aan hun geschiedenis herinneren.'

'Wat kunt u doen als burgemeester in een tijd van crisis, in een tijd dat de aanwezigheid van Griekenland in de EU, zeker de eurozone, niet meer vanzelfsprekend lijkt te zijn?'

'Een van de steunpilaren van de EU is solidariteit, je kunt geen EU hebben zonder solidariteit. Bovendien moeten we niet doen alsof de Duitse en Nederlandse bedrijven niet dolblij waren om Griekenland militair materieel en consumptiegoederen te verkopen. Sommige Duitse politici spraken alsof ze bereid waren de Derde Wereldoorlog te beginnen. Merkel heeft nu haar houding ten opzichte van Griekenland veranderd, maar principieel is er niets veranderd. Ik heb direct contact met burgemeesters in Duitsland. Ik probeer op die manier, op bescheiden wijze, de landelijke politiek daar te beïnvloeden.'

'En wat betekent dat precies voor Thessaloniki?'

'Er heeft een enorme trek van het platteland naar de stad plaatsgevonden. In heel Griekenland. Op Seoul na is in geen enkel land de bevolking verhoudingsgewijs zo geconcentreerd als in Athene. Maar de mensen zijn geen stedelingen'

geworden. Er heerst nog een rurale mentaliteit. Daarom wil ik de burgers van Thessaloniki op de geschiedenis van hun stad wijzen. De grote vraag is of wij weer een Midden-Europese stad kunnen worden. De vraag is of wij de boer uit de burger kunnen krijgen. Dat is mijn taak.'

Als ik opsta informeer ik of Boutaris zich in 2014 weer verkiesbaar zal stellen. Voor het eerst verschijnt er een grote glimlach op zijn gezicht. 'O zeker', zegt hij. 'Dit is erg leuk.'

Lokaal televisiestation

Filios Stangos is een journalist en directeur van een lokaal televisiestation van de gemeente, ik had hem al even door de gang zien lopen in het gemeentehuis. Nu zit ik in de wachtruimte in het kantoor dat zich op de zesde verdieping bevindt in een gebouw naast het theater. Het is mistig vandaag in Thessaloniki, we kijken uit over nevel. Een dame biedt me koffie aan, een andere dame parkeert een grote stofzuiger naast me. Na drie kwartier verschijnt Stangos, die me meeneemt naar zijn kamer. Hij blijkt een gedreven prater.

'Ik ben een politieke benoeming van de burgemeester. Ik heb als journalist lang in Brussel gezeten, ik heb vanuit Afghanistan en Irak bericht voor Griekse media. Maar nu doe ik dit. Zolang de burgemeester wil dat ik dit doe, blijf ik dit doen. Boutaris komt niet uit het niets, hij heeft zich bijvoorbeeld actief ingezet voor de Griekse wolf. Zijn filosofie was dat als je de bovenste laag van de voedselpiramide kunt behouden je de hele piramide in balans houdt. Hij is een pionier. Hij is een vertegenwoordiger van de oude bourgeoisie in Thessaloniki, die dreigt te verdwijnen, en die vermoedelijk al verdwenen is. De laatste tien jaar hebben we enorme opwaartse sociale mobiliteit gezien, uit niets werd geld gemaakt. Maar deze nieuwe rijkdom ging niet gepaard met enig verantwoordelijkheidsbesef, met enige relatie tot de macht die niet

puur op vergroting van de eigen rijkdom was geënt. Wij hebben een middenklasse ge- creëerd die de traditionele waarden van die klasse niet erkende, dat heeft ons volstrekt vernietigd en gedemoraliseerd.'

'En hoe verklaar je dit?'

'Daarvoor moet je op zijn minst terug naar 1974. Het einde van de dictatuur betekende niet zozeer de opkomst van democratie als wel de opkomst van decadentie. In 1981 werd Griekenland lid van wat toen nog de Europese Economische Gemeenschap heette. Er zijn rapporten uit die tijd dat Griekenland niet klaar was om toe te treden. Onze economie was nog niet gereed om lid te worden van de gemeenschap. Maar Kohl en Giscard d'Estaing hebben doorgezet. In mijn opinie heeft de gemeenschap preventief gehandeld om een oorlog te voorkomen. Als Griekenland in 1981 niet was toegetreden, dan was er een oorlog tussen Turkije en Griekenland uitgebroken. Het zal altijd een hypothese blijven, maar ik vraag me af wat er gebeurd zou zijn als de EU in een vroeg stadium het gehele voormalige Joegoslavië als lidstaat had erkend om een catastrofe te voorkomen in plaats van dat afzonderlijke lidstaten nieuwe staten als Kroatië en Slovenië begonnen te erkennen. We zullen nooit weten wat er zou zijn gebeurd. Maar terug naar 1981. Vergeet niet dat Turkije een oorlog in Cyprus had gewonnen en dat Turkije van plan was, en is overigens, om weer een regionale supermacht te worden.'

Importeurs van wetten

'En na 1981?'

'Vanaf 1981 is Griekenland een importeur geworden. Om te beginnen van veiligheid. De toetreding tot de EEG heeft Griekenland een reëel en psychologisch gevoel van veiligheid gegeven. Verder zijn we een importeur van fondsen, van geld, geworden. Op een gegeven moment is tot 20 procent van het

netto binnenlands product binnengekomen via subsidies van de EU. Maar de EU is in wezen een mechanisme dat voor herverdeling van kapitaal zorgt. Wie dat ontkent, ontkent een essentieel aspect van de EU. We zijn ook importeurs van wetten geworden, dankzij de toetreding, bij gebrek aan een eigen democratische traditie. We wisten alleen niet hoe we die wetten moesten handhaven, wij respecteren de wetten niet.

'We waren geobsedeerd onszelf te vergelijken met Portugal, met wie wij toen nog de laatste plaats deelden. Vóór toetreding van de landen uit Oost-Europa dus.

'We gedroegen ons als verwende kinderen. Wat niet wegneemt dat landen als Nederland en Duitsland hun best hadden moeten doen voor een oplossing te pleiten die met minder ontwrichting gepaard gaat dan we de afgelopen jaren hebben gezien. Bovendien moet je de Griekse geschiedenis niet vergeten.

'We hebben 500 jaar Ottomaanse overheersing gehad. Het moderne Griekenland bestaat 200 jaar, twee eeuwen die gevuld zijn met oorlogen en burgeroorlogen.

'De mensen hebben geen idee wat publieke ruimte is, wat algemeen belang is. Het tekort is niet economisch. Er is een mondiale crisis en daar maakt Griekenland deel van uit. Het tekort hier is een tekort aan rechtvaardigheid. Het probleem is de verhouding tussen de burger en de wet of beter gezegd tussen de burger en de autoriteit. Mijn vader is een oogarts. Hij is gepensioneerd en doet vrijwilligerswerk. Hij behandelt mensen gratis. Maar dikwijls komen die mensen zonder hun afspraak af te zeggen gewoon niet opdagen. Dat is typerend. Verwende kinderen. Er is absoluut geen enkel gevoel voor communitarisme. Het probleem verder is dat de wet zelf en de handhaving ervan criminele kanten heeft. De politie is een probleem in Griekenland. En de volksvertegenwoordigers, zij die de wetten maken, lagen in bed met

burgers en bedrijven die slechts één interesse hadden: hun eigenbelang. Feitelijk zijn wij een rurale maatschappij die in korte tijd verstedelijkt is, zonder dat wij geleerd hebben ons als stedelingen te gedragen.

'Athene bijvoorbeeld is geen Europese stad. Athene is een Midden-Oosterse stad in Europa.'

'Je schetst het beeld van een totaal ontwricht land, een land dat al decennia ontwricht is.'

'43 procent van de Grieken woont in Athene. De economie van Athene dreef op de staat. Luister, we zijn geen Libië, maar in mijn opinie kan er geen twijfel over bestaan dat het Midden-Oosten in Athene begint. We zien nu dat de economie zich transformeert, zich moet transformeren, van een staateconomie naar een economie die gedreven wordt door privé-initiatieven. Athene was een eldorado, maar een eldorado op kosten van de komende generaties. We zijn verworden tot een maatschappij van speculanten. Dat is the name of the game. En we hebben niemand, alleen onszelf iets te verwijten.'

Disrespect

'En hoe zal dit verder gaan?'

'Je ziet nu al de slachtoffers, onze eigen leefomgeving bijvoorbeeld. Het disrespect voor de openbare ruimte. Maar aan de andere kant denk ik soms wel-eens dat Griekenland een mondiaal experiment is. Dat er een experiment wordt uitgevoerd op Griekenland om te kijken of deze medicatie ook toepasbaar is op andere landen. Er wordt nu uit de middenklasse gezogen wat er uit te zuigen valt, en men kijkt wanneer die klasse om zal vallen. Wij kunnen niet het mondiale bancaire systeem repareren. De therapie voelt soms onrechtvaardig aan.

'De concentratie van de macht in Athene is een probleem. Thessaloniki vertegenwoordigt de

periferie. Bovendien begonnen de problemen al veel eerder hier, met de Joegoslavische oorlog toen ons achterland wegviel. Thessaloniki heeft een lange stedelijke traditie, misschien langer dan enige andere Europese stad. Het gaat er nu om deze stedelijke, urbane traditie te behouden. Dat is ook het gevecht tegen extreem-rechts. De open stedelijke traditie, tegen het op zijn zachtst gezegd provincialisme van extreem-rechts. Maar de Gouden Dageraad bestaat uit neo-nazi's. Dat is duidelijk. De methoden en de retoriek van neonazi's.'

Culturele genocide

'Zijn er behalve de crisis nog andere verklaringen voor het succes en het extremisme van Gouden Dageraad, ook in vergelijking met andere extreem-rechtse partijen in Europa?'

'Wij hebben lang het gelegitimeerde geweld van extreem-links gehad, het was een kwestie van tijd voor het geweld van extreem-rechts zich zou voordoen.

'Daar komt bij dat de Griekse televisie, met name sinds de komst van de commerciële zenders, ons iets biedt wat het beste omschreven kan worden als culturele genocide. Na de moord op de studenten in 1973, op 18 november, is er een traditie ontstaan van protest. Een ongelooflijk bloedbad was dat in 1973. Op 18 november zijn er elk jaar weer demonstraties. Maar er zijn altijd rellen. Het kan zijn dat dat geweld wordt georganiseerd door provocateurs van de staat om de demonstratie in diskrediet te brengen. Ik weet dat de staat dergelijke methoden gebruikt, maar het kan ook zijn dat elementen ter linkerkant menen dat geweld een methode is om bepaalde doeleinden te bereiken. Hoe dan ook is het in Griekenland soms moeilijk te bepalen wat extremistisch geweld is en wat geweld is dat door de staat wordt geprovoceerd en geïnitieerd. De politie bijvoorbeeld treedt de illegale immigranten nu met

middeleeuwse methoden tegemoet. Dat is geen oplossing. Door al deze ontwikkelingen is er een punt bereikt in onze samenleving dat politiek geweld als legitiem werd gezien.

'Nu is ter rechterzijde de partij opgekomen die democratie wil gebruiken om haar af te schaffen. Ze zijn nu de derde partij in de opiniepeilingen. Ze zijn het grootste gevaar voor Griekenland. Ik wil niet over het ergst mogelijke scenario nadenken. Natuurlijk zijn er problemen met asielzoekers. De vraag is hoeveel buitenlanders een dermate geruïneerde samenleving als de Griekse kan opnemen, maar ik geloof niet dat wij dit extreem-rechts kunnen neutraliseren door ze zo veel mogelijk mee te laten doen. Ik denk dat een cordon sanitaire noodzakelijk is en waar zij de wet overschrijden, moeten zij worden aangeklaagd.

'Tegelijkertijd vraag ik me af of de politieke wil er is om dat te doen. Veel politieagenten zijn aanhangers van Gouden Dageraad. Ik heb op jouw verzoek contact gezocht met aanhangers maar niemand wilde met je spreken, alleen al vanwege je achternaam vermoed ik. Hun methoden zijn in elk opzicht extreem, ze houden ervan om journalisten in elkaar te slaan.'

Op 30 december reis ik per trein van Thessaloniki naar Athene. De stations, zowel in Thessaloniki als in Athene, maken een vervallen en ietwat onaangename indruk, maar de trein zelf is aangenaam en comfortabel. De espresso in de restauratiewagen is bovendien beter dan die ik in de TGV's in Frankrijk geserveerd heb gekregen. Als ik nog eens naar de restauratiewagen ga, zegt de steward: 'Alles is uitverkocht. De mensen eten en drinken als gekken.'

Athene zelf is prettig, levendig. De luxueuze cafés en restaurants zitten wederom stampvol, maar ook de minder dure restaurants en cafés zijn goedgevuld.

Dat Athene een Midden-Oosterse

stad zou zijn, daarvan merk ik weinig, geen sjoek, geen gesluierde vrouwen, geen militaire politie, maar misschien denk ik te veel aan Bagdad.

Athene bevalt me wel. De mensen zijn vriendelijk, het eten is goed, de bourgeoisie doet haar best en de bedelaars zijn minstens zo beleefd als in New York. Ik zou hier kunnen blijven. Er hangt iets in de lucht, iets wat je niet wilt missen.

De crisis, zo veel heb ik inmiddels begrepen, is altijd ook een mogelijkheid en de permanente crisis is een permanente mogelijkheid.

EPICENTRUM CRISIS

DE CRISIS IS OVERAL MAAR HEEFT TOCH EEN EPICENTRUM: GRIEKENLAND. ZOALS HIJ EERDER IN AFGHANISTAN EN IRAK OP ZOEK GING NAAR DE OORLOG TEGEN HET TERRORISME, REISDE ARNON GRUNBERG NU NAAR THESSALONIKI OM TE ZIEN HOE HET ER DAAR AAN TOEGAAT. DERDE EN LAATSTE DEEL IN EEN SERIE.

'De economische crisis is over vijf jaar voorbij, maar de sociale crisis zal niet zomaar weggaan,,

'Athene was een eldorado, maar een eldorado op kosten van de komende generaties,,